

FORENINGENS KUNSTFÆRDIGE BOGBIND

I Forening for Boghaandværks velkendte Bomærke symboliseres ved to Blomster under en Sky, som gennembrydes af Solstraaler, de to stedmoderlig behandlede Arbejder: Bogtryk og Bogbind. Har end Blomsterne udviklet sig og skudt Knopper, saa trænger de dog stadig til lidt Sol og Væde fra oven, men endnu mere var dette dog Tilfældet for 25 Aar siden, da Foreningen blev stiftet. Der blev i de Bogbinderier, som dengang førte an, arbejdet spinkelt og sirligt efter ældre Stilarter, som dels kopieredes, dels søgtes forbedrede efter fremmede Forbilleder. Materialerne var ikke af bedste Sort, de bestod særlig af tyske Kalve- og Gedeskind. Arbejdet var hæderligt pænt Bogbinderarbejde, men hverken de gamle Binds kompakte Soliditet eller den moderne franske og engelske Omhu i Indbindingen var kendte eller blev benyttede. Bestillinger paa haandforyldte Helbind var sjældne, og de Bind, som Bogbinderne udførte i Udstillingsøjemed, blev vanskeligt solgte, i hvert Fald kun for en Brøkdel af hvad Fremstillingen havde kostet. Endnu i 1888 anmodede enkelte Bogbindere det store kongelige Bibliothek om at faa større Bøger til Indbinding i Helbind med rig Dekoration. De gjorde da Arbejdet uden særskilt Vederlag mod at faa Tilladelse til at udstille de færdige Bøger.

Oplysninger om vort Bogbinderis daværende Standpunkt vil man finde i Carl Elberlings første »Brev fra en Bogelsker« og i F. Hendriksens Artikel om Boghaandværket paa Udstillingen i 1888 i »Tidskrift for Kunstindustri«, endvidere i et Par Nekrologer over afdøde Bogbindere i »Bogvennen«. I Følge dem, og efter hvad der her er anført, var der god Grund til at Foreningen begyndte sin Virksomhed med paa Udstillingen i 1888 at indkøbe en lille fransk Bog i et skønt Maroquinbind af Pariser-Bogbinderen *Marius Michel*, og samtidig at bestille nogle Bøger indbundne hos de to dygtige Stockholmere *Beck & son* og *Gustav Hedberg*.

De første Solstraaler, som Foreningen sendte til sine egne Stedmoderblomster, kom i Form af en Præmieæskning i April 1889. For Bogbinderne lød den paa »Forslag til et Bind i fuldt Skind for Bogen »Le Danemark«. Opgaven kan løses ved Aftryk i sort af de sammenstillede Stempler og Skrifter. Prøver af Skind og øvrigt Materiale maa vedlægges«. Første Præmie tildeltes Imm. Petersens daværende Haandforylder – Forfatteren af disse Linjer – og den foresloges udført i olivengrønt Maroquin. Prøve kunde ikke vedlægges, da Maroquin dengang ikke fandtes her i Byen. En anden Tegning, der var indsendt af Bogbindermester *Thorvald Petersen* og tegnet af Maleren *Peter Johansen* – nu Docent og Sekretær ved

Kunstakademiet – blev bestilt udført af Foreningen. I to Aar endnu udsatte Foreningen Præmier for Bogbind og uddelte henholdsvis en anden og en første Præmie; men da der indkom færre Besvarelser, standsede Sagen og toges først senere op igen som Præmieopgaver for »Fagskolen for Boghaandværk«s Elever. Endnu senere har Kunstindustrimuseet stillet Bogbinderne i hele Landet en lignende Opgave.

Naar der her og i det følgende siges, at Foreningen foretog sig dette eller hint, menes der naturligvis Foreningens Bestyrelse, i hvilken der baade sad en Bogbinder og et Par Bogelskere af Rang; men Bestyrelsens Arbejde planlagdes og udførtes dengang ligesom nu hovedsagelig af Formanden, som tog sig af alt og havde den Gave at kunne overkomme alt.

Efter at Foreningen ved de første Præmieæskninger nærmest havde forsøgt, om der kunde kaldes nye, yngre Kræfter frem, gik den over til at gøre Bestillinger paa Bind hos Bogbinderne. Først efter de præmierede Tegninger, men derpaa efter Tegninger, som Foreningen skaffede tilveje. Den blev Ordneren af et Samarbejde mellem Kunstnere og Haandværkere, undertiden lidt af en Voldgiftsmand og i alle Tilfælde den, der tog Omkostningerne paa sin Kappe. Det var en ny Vej, Foreningen her ligesom tvang Bogbinderne ind paa. Ganske vist var det dem ikke noget helt fremmed at tage Kunstnere til Hjælp ved kostbare Jubilæums-Adresser og lignende Arbejder; en enkelt Bogelsker havde endog bestilt et Par store Mosaikbind efter Frk. Elise Konstantin Hansens Tegning, og *J. L. Flyge* havde for egen Regning til Udstillingen i 1888 benyttet kunstnerisk Medhjælp til nogle af de der udstillede Bind. Men det er Foreningens Fortjeneste, at den paa sin egen bestemte Maade satte Samarbejdet i System. Formanden havde allerede sidst i Halvfjerdserne gjort gældende, at en befrugtende Vekselvirkning var nødvendig mellem Kunst og Haandværk, og tillige at Kunsten i dette Forhold blev sig »sin rette, til Dels tjenende Plads bevidst«. Nu laa det i Tidens Tanker, at Kunst og Haandværk maatte arbejde mere sammen end hidtil. Baade »Tidsskrift for Kunstindustri«, som var begyndt at udkomme nogle Aar før, og Udstillingen af 1888's Ledere havde gjort sig til Talsmænd for disse Ideer, og man havde set deres første Resultater paa flere Omraader. Mest fremtrædende vel nok i »Dekorationsforeningen«, hvor Th. Bindesbøll, Aug. Jerndorff, Brødrene Skovgaard, Th. Philipsen og flere havde vist, hvilke selvstændige Former og morsomme Paafund de ikke alene havde i Hovedet og paa Papiret, men ogsaa kunde faa udførte. Alt var for saa vidt tilrettelagt for at faa vort Fag med i denne Bevægelse og Hovedbetingelsen var til Stede, idet Bogbinderne jævnlig havde godtgjort, at de baade kunde indbinde og forgylde.

Gotfred af Ghemen-Udstillingen, som afholdtes ved Nytaarstid 1891, gav Anledning til Foreningens første danske Bestillinger af Bind. *Hans Tegner* tegnede til Abouts »Tolla« et Bind med svære Stem-

pler i Strømønster, mellem grove punkterede Bølgelinjer. Det var egentlig for vanskeligt at udføre i Haandtryk paa mat, lyst Kalveskind; men det lykkedes dog for *Immanuel Petersen*. Til Weitemeyers »Dänemark« tegnede *Thorvald Bindesbøll* over et Motiv af *Aug. Jerndorff* et farverigt Kalveskinds Mosaikbind, som *Flyge* udførte med stor Dygtighed. Desuden lavede *Flyge* til Oct. Uzannes »La Reliure« et rødt Maroquinbind efter egen Tegning. Skindets Behandling og Kvalitet blev kritiseret af *Emil Hannover* i hans Anmeldelse af Udstillingen i »Politiken«, og Firmaet, som havde leveret dette her i Landet nye Skind, hævdede i et Gensvar, at Skindet var af bedste Sort; men blev atter imødegaaet af Anmelderen. Senere, i 1892, besørgede Foreningen selv Maroquin indkøbt i Paris og hjembragte desuden en større Samling marmoreret Papir.

Udstillingen var international, men ikke egentlig for Bogbindenes Vedkommende. Dog var der en udmærket Samling moderne franske Bind, til Dels indbundne for Boghandler *Chr. Høst*, og flere vil huske med hvilken Glæde og Stolthed han tog disse Bøger ud af Montrerne, kærtegnede dem og fremviste alle deres aabenbare og skjulte Dyder. Paa denne Udstilling fremlagde det kgl. Bibliothek for første Gang et Udvalg af dets Skatte, hvis Eksistens kun faa havde nogen Anelse om, og Udstillingen som Helhed vakte en Del Opmærksomhed. Den er omtalt og afbildet i »Illustr. Tidende« og anmeldt særlig udførlig i »Berlingske Tidende« og »Politiken«.

Næste Aar forberedte Foreningen sig til Chicago-Udstillingen. Der var kommen Opfordring til at foranstalte en samlet dansk Boghaandværks-Afdeling, og samtidig med at Formanden paatog sig dette Hverv, foreslog han, at der til denne Afdeling udførtes en Række danske Bogbind efter selvstændige Tegninger. Som Hjælp hertil tilstod man Foreningen 500 Kr. og Arbejdet gik i Gang, idet det aftaltes med Kunstnerne, at de maatte renoncere paa Honorar foreløbig – maaske ogsaa senere – og med Bogbinderne, at de rimeligvis kunde faa Materiale og Arbejdsløn dækket; men alt vilde afhænge af, hvorvidt der blev noget solgt. Paa disse Vilkaar gik efterhaanden 17 Bind i Arbejde, idet baade Tegnerne og Bogbinderne med Iver tog fat paa denne usædvanlige Opgave. Der blev ikke sparet paa Arbejde i nogen Retning. Forskelligfarvet Skind blev anvendt sammen med saa rigeligt Guldtryk at adskillige af Bindene var helt overdekorerede. Paa et Bind, Bogans »Jagtbreve«, gav Hans Tegners Dekoration Imm. Petersen Anledning til at forny og variere Stiftforgyldningens gamle Teknik. Han havde allerede noget før gjort Forsøg med den Teknik (se »Udstillingsvirksomhed« i nærv. Hefte). Til et andet Bind valgte Bindesbøll til Forsats det nylig genopstandne Klistermarmor-Papir. Karl Madsen havde ønsket, at man skulde prøve igen at fremstille denne Art Papir, og dette gav Stødet til, at Klistermarmor-Forsats og -Overtræk efter hundrede Aars Hvile atter fik en vidtstrakt Anvendelse og udførtes af Bogbinderne selv, først herhjemme, men snart efter i mange andre Lande. Det

blev en dansk Udførselsartikel. Samme vidtrækkende Betydning fik den samtidig her begyndte Fremstilling af andet, oprindeligt af Bogbinderne hjemmelavede, marmoreret Papir, som efter lange Tidens Vegeteren i Fabrikkerne havde tabt i Værd, baade hvad Tegning og Farve angik. Vi bragte disse to smukke Grene af Faget tilbage til deres Ophav; de er nu igen voksede sammen med Bogbinderiet, og Kunstnere har af og til hjulpet med til at give dem Saft og Kraft. (Se Vilh. Bruun's Artikel i Tidsskr. for Kunstindustri 1898.)

Vor Udstilling blev rost paa mange Sprog; vægtigst vel nok i de deltagende Landes officielle Beretninger. Ved Udstillingens Slutning købte Museet i St. Louis en Del af vore Bind for en samlet Pris af 2400 Kr. og det blev muligt at betale Bogbinderne (se »Bogvennen« for 1893). Da dette Arbejde begyndtes, traadte et Par Medlemmer af Bestyrelsen til som Bestillere af Bogbind. Boghandler *Gustav Philipsen* betalte Fremstillingen af flere kostbare Bind. Han er senere vedblevet med at støtte Udførelsen af kunstfærdige Bogbind ved jævnlige Bestillinger. I samme gode Spor er Bibliothekar *J. Bonnesen* gaaet. I nyeste Tid er han snart den eneste Mand, der med Kraft støtter Udførelsen af kunstfærdige Bogbind. Chicago-Resultatet gav Foreningen saa meget Mod, at den i 1894 dristede sig til, efter Indbydelse, at sende en kollektiv Samling af Bind og Bogtryk til en international Bogudstilling i Bogbindernes *By par excellence*, Paris. Vi havde Ære af denne Udstilling (se »Tidsskr. f. Kunstind.« 1895 og »Bogvennen« 1894) og først og fremmest af de rent dekorative og for Bogbind vel egnede Tegninger, som vore Kunstnere havde præsteret. Det var nu fastslaaet ude i Evropa, at vi forstod, hvad Bogkunst betød, og to Aar efter forstærkedes Lovtalerne, da vi udstillede i Bings »l'Art nouveau« i Paris. »The Studio« vol. 9 og »Die Kunst für Alle« 12. Jahrg. indeholder Artikler og en Del Afbildninger efter vor Udstilling. Da Stockholm-Udstillingen skulde finde Sted i 1897, ordnede Foreningen igen en samlet dansk Udstilling, der imponerede Svenskerne, som indtil da arbejdede helt efter Wiener- og Pariser-Forbilleder og uden kunstnerisk Medhjælp. I Aarene henimod 1900 deltog Foreningen i en anselig Række mindre Udstillinger rundt om i forskellige Byer, ofte arrangeret af Byens Kunstindustrimuseum (Christiania, Bergen, Trondhjem, Krefeld, Breslau, Leipzig, München, Wien, Budapest, Brünn og Bryssel). Med Verdensudstillingen i Paris i 1900 afsluttede Foreningen sin Deltagelse i de store Udstillinger, og her ydede den ogsaa sit bedste. Bindebølls Ornamentik var bleven friere, bredere og mere personlig i den Tid, der var gaaet, siden han for første Gang tog sig af Bogbind, og der var i Aarenes Løb kommen nye Kræfter til som *Joakim Skovgaard*, *Gerh. Heilmann*, *Fru Slott-Møller*, *Hans Nic. Hansen*, *Alfred Larsen* og *Jensen-Klint*. Gengivelser af nogle af Bindene findes i »Tidsskr. f. Kunstindustri«, »Kunst« og »L'Art décoratif«, alle fra 1900. Den største Del af Bogbindene, der udførtes ved og for Foreningen, har været afbildede

dels i »Tidsskr. for Kunstindustri« og dels i »Bogvennen«. Enkelte af Bindene, der solgtes i Chicago, er dog ikke gengivne, ej heller fotograferede, men Tegningerne til vore Bind findes saa godt som alle i Kunstindustrimuseets Mapper.

Foruden til St. Louis-Museet er der ved andre Udstillinger solgt af vore kunstfærdige danske Bogbind til: Musée des Arts décoratifs i Paris, Bogbinderen Gruel i Paris, Kunstindustrimuseerne i Krefeld, Hamborg, Wien, Budapest, Brünn, Christiania og Stockholm. Endvidere til enkelte private Købere.

Allerede ved Pariserudstillingen 1900 indordnedes vor Forenings kollektive Boghaandværks Udstilling under *Det danske Kunstindustrimuseums* Afdeling, og det samme var Tilfældet ved Udstillingen i Bryssel 1910 og ved den danske Udstilling af Kunsthaandværk i Berlins Kunstgewerbemuseum 1910-11.

Det var en fast Haand, som ledede hele denne Række Arbejder, og Hans Tegner traf det rette, naar han kaldte Formanden Generalen, fordi han havde Kommandoen over os alle; ellers var jo rigtigt nok hans daglige *nom de guerre* det mere gemytlige »Fatter«, hvori der jo i øvrigt ogsaa antydedes et Standpunkt over os alle. I Fællesskab og under kammeratlige Former blev mange Projekter drøftede og Bestemmelser tagne, og en Tid lang havde vi endog fast Mødeaften paa en Kafé. Dette Fællesskab gav baade Ansvar for og et godt Humør til Arbejdet i de Perioder, hvor vi maatte anspænde os af alle Kræfter for at faa Resultaterne gode og ogsaa for at blive færdig i rette Tid. Kunstnerne kunde nok faa deres Tegninger i Orden hurtigt; men saa var der stadig adskillige Detaljer, som først maatte forsøges og maaske ændres. Eller det kneb med at skaffe Materiale, som da vi ventede over et Aar paa kinesisk Silkeforsats til Hans Nic. Hansens »Aladdin«. Hans Tegner gik i den første Tid i sine Tegninger ud fra Studiet af de gamle Bind. Hans Tegning var altid godt gennemtænkt, Stemplerne rent og skarpt tegnede lige til at gravere efter. Bindsbøll, som var vant til Keramik- og Broderitegninger med større Former, bredere Konturer og stærkere Farver, tog grovere paa det og stolede paa, at Detaljerne og videre Udformning nok kom frem under Arbejdets Gang; men han kom hurtigt til en intim Forstaaelse af det nye Materiale og dets Teknik. Der var altid Kappelstrid mellem disse to Kunstnere, undertiden paa andre end det rent kunstneriske Omraade. Saaledes fik Bindsbøll til ét Bind skaaret over en Snes Stempler; til det næste nøjedes han med to; saa mødte Tegner kort efter med et Bind, hvortil der kun krævedes ét Stempel, og det blev et af hans allerbedste Bind. Desværre fik ingen af dem den paatænkte Spas udført, at de hver skulde tegne et parodieret Bind i hinandes Manér.

Naar engang vort Regnebrædt skal gøres op, vil det vel vise sig, at vi har fejlet i enkelte Retninger; vi har maaske arbejdet for masivt, og Haandværket vil der ogsaa kunne gøres Indvendinger imod.

I Øjeblikket tør man vel mene, at vor Styrke bestod i, at vi ingen Sinde kom ind paa maleriske Virkninger og endnu mindre forfaldt til at fortælle Historier udvendig paa Bøgerne. Vi lagde den gamle Indbindings- og Haandforgylderteknik til Grund, og den maatte Kunstnerne underordne sig og forme Bindets Dekorationer efter, enhver i sin personlige Stil. Kunde der komme en Hentydning til Bogens Indhold frem i Bindets Udsmykning, toges det med, men Bindet skulde først og fremmest danne et dekorativt, fastsluttende Hylster om Bogen. Af Bogbinderne forlangtes paa den anden Side, at de teknisk ydede deres bedste og anstrengte sig til det yderste. Det var hvad Foreningen havde sat igennem, og det var jo for saa vidt saa simpelt som ABC; men indtil da havde ingen anden hævdet dette og fuldført disse Idéer for Bogbindets Vedkommende.

ANKER KYSTER

